

Hạnh phúc của thanh niên trong lĩnh vực kinh tế vật chất

Nguyễn Thị Thơm

Viện Xã hội học – Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam

Bài viết tập trung đánh giá ý kiến của thanh niên Hà Nội về các tiêu chí gia đình hạnh phúc trong lĩnh vực kinh tế - vật chất qua 11 tiêu chí trong bộ chỉ báo đánh giá hạnh phúc gia đình do viện Xã hội học xây dựng năm 2020.

1. Mở đầu

Trên thế giới, nghiên cứu về hạnh phúc đã trở thành một ngành khoa học thực thụ. Những kết quả nghiên cứu được ứng dụng rộng rãi trong đời sống và hoạch định chính sách kinh tế xã hội. Ở Việt Nam, các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước đều nhằm mang lại hạnh phúc cho nhân dân. Hạnh phúc đã trở thành mục tiêu gắn liền với sự nghiệp cách mạng của toàn Đảng, toàn dân.

Hiện nay, nghiên cứu về hạnh phúc đang là chủ đề được Nhà nước, các Bộ ngành và các chính quyền địa phương quan tâm. Năm 2020, Viện Xã hội học đã xây dựng 32 tiêu chí gia đình hạnh phúc thuộc 3 lĩnh vực: Kinh tế vật chất (11 tiêu chí); Mối quan hệ gia đình – xã hội (11 tiêu chí); Đời sống tinh thần, tâm linh, tín ngưỡng (10 tiêu chí), trong đó 11 tiêu chí thuộc lĩnh vực kinh tế - vật chất bao gồm: (1) sức khỏe, (2) việc làm, (3) thời gian lao động, (4) thu nhập, (5) nhà ở, (6) tiện nghi sinh hoạt, (7) tài sản và tiền tích lũy, (8) hệ thống dịch vụ xã hội, (9) vệ sinh an toàn thực phẩm, (10) được ăn ngon miệng và (11) môi trường tự nhiên. Các tiêu chí được đo lường trên mức độ hài lòng của người dân về các khía cạnh của đời sống vật chất. Tuy nhiên, đây mới là kết quả nghiên cứu từ các nhà khoa học. Để đưa bộ tiêu chí hạnh phúc gia đình ứng dụng vào đời sống của người dân cần thêm những bằng chứng từ thực tiễn.

Thanh niên là lực lượng xã hội quan trọng, là chủ nhân tương lai của đất nước. Đem lại hạnh phúc cho người dân, đặc biệt là nhóm dân số trẻ là mục tiêu của nhiều chính phủ. Tuy nhiên, thanh niên ngày nay phải chịu áp lực từ những mong đợi của gia đình và xã hội, làm tăng nguy cơ các vấn đề về sức khỏe tâm thần (Flett và cộng sự, 2014). Trong bối cảnh toàn cầu hóa hiện nay, một số nhà nghiên cứu bày tỏ mối lo ngại ngày càng tăng về hạnh phúc của thanh niên. Trên cơ sở kết quả khảo sát định lượng 226 thanh niên Hà Nội và phỏng vấn sâu 10 trong số 226 thanh niên về tiêu chí gia đình hạnh phúc dựa vào bộ tiêu chí đánh giá, bài viết trình bày ý kiến của

thanh niên về các tiêu chí đánh giá hạnh phúc gia đình thuộc lĩnh vực kinh tế - vật chất.

2. Kết quả nghiên cứu và thảo luận

2.1 Quan niệm của thanh niên về hạnh phúc

“Hạnh phúc” là một khái niệm “mờ”, mang tính chủ quan, không dễ dàng nắm bắt và thường được diễn giải theo nhiều cách hiểu khác nhau. Theo nghĩa chung nhất, hạnh phúc là tất cả những gì được cho là tốt đẹp. Ở nghĩa hẹp hơn, hạnh phúc còn được sử dụng để chỉ cảm giác tận hưởng cuộc sống của chủ thể. Nhiều học giả sử dụng khái niệm “hài lòng với cuộc sống” có ý nghĩa tương tự như khái niệm “hạnh phúc”. Sự hài lòng ở đây không phải là cảm xúc nhất thời mà là những trạng thái tích cực, vững chắc với ưu thế vượt trội của cảm xúc tích cực so với cảm xúc tiêu cực, được kết tinh thành những trải nghiệm nhận thức được và có thể đánh giá bằng lý trí.

Bộ tiêu chí đánh giá gia đình hạnh phúc sử dụng khái niệm hài lòng với cuộc sống làm thước đo hạnh phúc. Từ các mô tả của thanh niên Hà Nội về hạnh phúc, nghiên cứu tổng hợp được 12 thành phần hay yếu tố xuất hiện trong quan niệm về hạnh phúc của thanh niên như sau:

Bảng 1. Hạnh phúc trong quan niệm của thanh niên Hà Nội

Các thành phần	Tỷ lệ (%)
Có việc làm	86.7
Có sức khỏe tốt	76.3
Thu nhập ổn định, đảm bảo cuộc sống	75.8
Được tôn trọng, được thừa nhận	58.6
Có ngân sách dự phòng	42.5
An ninh xã hội được đảm bảo	41.2
Sức khỏe của người thân	39.8
Gia đình hòa thuận, con cái ngoan ngoãn, hiếu thảo	36.3
Quan hệ gia đình, họ hàng tốt	32.4
Quan hệ bạn bè, đồng nghiệp tốt	31.6
Đời sống tinh thần tốt	31.2
Hệ thống dịch vụ xã hội tốt	28.9

Số liệu cho thấy, phân bố của các yếu tố tạo nên hạnh phúc không giống nhau. Yếu tố được thanh niên lựa chọn nhiều nhất là những yếu tố đảm bảo những nhu cầu cuộc sống như việc làm (86,7%); thu nhập (75,8%). Đây là mối quan tâm rất lớn của thanh niên, đặc biệt là nhóm thanh niên mới tốt

nghiệp cao đẳng, đại học và bắt đầu đi làm. Ngoài ra, nhiều thanh niên bày tỏ sự quan tâm đến giá trị được tôn trọng, được thừa nhận từ gia đình, xã hội (58,6%). Các yếu tố về đời sống tinh thần và hệ thống dịch vụ xã hội có lựa chọn thấp hơn (31,2% và 28,9%). Đối với thanh niên - lực lượng lao động trẻ chưa có nhiều kinh nghiệm, kỹ năng và thu nhập chưa cao nên vấn đề việc làm, thu nhập là mối quan tâm ưu tiên lựa chọn quan trọng nhất.

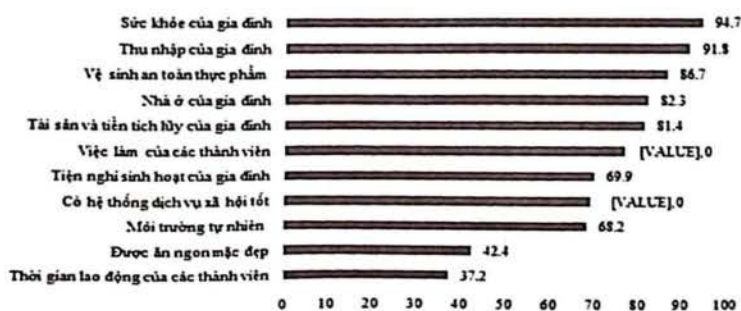
Có thể thấy, các yếu tố tạo nên hạnh phúc trong quan niệm của thanh niên bao gồm sự thỏa mãn về vật chất và tinh thần, sự tôn trọng, thừa nhận của gia đình, xã hội và các yếu tố về mối quan hệ gia đình xã hội khác. Hạnh phúc không phải là một cảm giác tĩnh, hạnh phúc bao gồm toàn bộ các khía cạnh của cuộc sống luôn vận động và biến đổi trong không gian và theo thời gian.

2.2 Thực trạng hạnh phúc của thanh niên trong lĩnh vực kinh tế - vật chất

Kinh tế, vật chất là những yếu tố thiết yếu bảo đảm sự sống còn của mỗi gia đình. Trong lĩnh vực kinh tế, vật chất, nghiên cứu tìm hiểu ý kiến của thanh niên về mức độ quan trọng và mức độ hài lòng về 11 thành phần/yếu tố tạo nên hạnh phúc được chia theo ba nhóm tiêu chí: (1) nhóm những yếu tố thiết yếu bảo đảm sự tồn tại của thành viên gia đình (sức khỏe, ăn mặc, nhà ở, đi lại, tiện nghi sinh hoạt...); (2) nhóm các điều kiện để duy trì sự sống còn (việc làm, thu nhập, môi trường tự nhiên, ...) và (3) nhóm các dịch vụ xã hội liên quan đến gia đình (hệ thống dịch vụ xã hội tốt).

Đời sống kinh tế, vật chất là nền tảng của hạnh phúc. Việc bảo đảm sức khỏe, việc làm, thu nhập, nhà ở, tiện nghi sinh hoạt, v.v... có ý nghĩa vô cùng quan trọng tạo nên cảm giác hạnh phúc. An ninh kinh tế và sức khỏe luôn là những yếu tố được tất cả các xã hội, cá nhân và gia đình theo đuổi. Kết quả nghiên cứu cho thấy, trong 11 tiêu chí thuộc lĩnh vực kinh tế - vật chất, các yếu tố đảm bảo sự sống còn của thành viên gia đình được thanh niên Hà Nội đánh giá mức độ quan trọng chiếm tỷ lệ cao (Hình 1).

Hình 1. Mức độ quan trọng của các yếu tố kinh tế - vật chất đối với hạnh phúc

Từ số liệu trên có thể thấy, sức khỏe là yếu tố

quan trọng nhất đối với hạnh phúc gia đình khi có 94,7% thanh niên Hà Nội lựa chọn mức độ "quan trọng". Các yếu tố nhằm đảm bảo và duy trì sự sống còn cho gia đình cũng được quan tâm đáng kể với tỷ lệ lựa chọn mức độ rất quan trọng khá cao như: thu nhập của gia đình (91,8%), nhà ở của gia đình (82,3%), vệ sinh an toàn thực phẩm (86,7%), tiền và tài sản tích lũy của gia đình (81,4%). Thời gian lao động của gia đình và được ăn ngon miệng là hai yếu tố có tỷ lệ thanh niên lựa chọn "quan trọng" thấp nhất. Điều đó cho thấy, để đảm bảo hạnh phúc gia đình yếu tố sinh tồn đáp ứng nhu cầu sống cơ bản của cuộc sống rất quan trọng.

Trong 11 yếu tố kinh tế - vật chất đảm bảo hạnh phúc gia đình, nghiên cứu tìm hiểu 5 yếu tố quan trọng nhất đối với thanh niên để xây dựng gia đình hạnh phúc. Kết quả khảo sát cho thấy sức khỏe là yếu tố được nhóm thanh niên lựa chọn với tỷ lệ cao nhất (96,0%). Giải thích cho lựa chọn này, thanh niên Hà Nội cho rằng có sức khỏe sẽ thực hiện được các hoạt động nhằm đem lại hạnh phúc. Và ngược lại, nếu không có sức khỏe thì không thể thực hiện được bất kỳ hoạt động kinh tế nào để duy trì sự tồn tại của gia đình.

"Trước hết phải có sức khỏe, có sức khỏe mới có thể đi làm và có thu nhập. Có việc làm, có thu nhập thì mới có thể sống và nghĩ đến hạnh phúc..." (PVS nữ, mức sống trung bình, đã kết hôn)

Các yếu tố được lựa chọn tiếp theo là thu nhập của gia đình (80,4%); nhà ở (64,3%), việc làm của các thành viên (63,4%), tiền và tài sản tích lũy (54,5%) đã cho thấy những nhu cầu vật chất nhằm duy trì sự sống còn của gia đình là những yếu tố quan trọng nhằm đem lại hạnh phúc cho thanh niên.

Trong thực tế cuộc sống, thanh niên hài lòng như thế nào về đời sống kinh tế - vật chất? Kết quả nghiên cứu cho thấy, tiện nghi sinh hoạt của gia đình, được ăn ngon miệng, có hệ thống dịch vụ xã hội tốt có mức độ tương đối hài lòng cao nhất. Hà Nội không chỉ là thủ đô mà còn là một thành phố phát triển nhất Việt Nam. Sự phát triển kinh tế xã hội đã đáp ứng được những nhu cầu vật chất của thanh niên.

Bảng 2. Mức độ hài lòng của thanh niên về các yếu tố kinh tế - vật chất

	Không hài lòng	Tương đối hài lòng	Rất hài lòng
Sức khỏe của gia đình	17.7	69.0	13.3
Việc làm của các thành viên	19.5	66.4	8.0
Thời gian lao động của các thành viên	14.2	66.3	10.6
Thu nhập của gia đình	25.7	60.2	6.2
Nhà ở của gia đình	8.8	72.5	17.7
Tiện nghi sinh hoạt của gia đình	7.1	80.5	11.5
Tài sản và tiền tích lũy của gia đình	34.5	54.9	8.0
Có hệ thống dịch vụ xã hội tốt	7.1	79.7	8.8
Vệ sinh an toàn thực phẩm	37.9	55.3	8.8
Được ăn ngon miệng	5.3	80.5	11.5
Môi trường tự nhiên	39.5	50.1	10.4

Hạnh phúc của thanh niên trong lĩnh vực kinh tế - vật chất không bị chi phối bởi chuẩn mực đám đông. Kinh tế - vật chất là yếu tố đáp ứng nhu cầu ăn, mặc, ở, đi lại. Tuy nhiên, việc thoả mãn các nhu cầu bất biến này, ở mỗi thời kỳ lịch sử, mỗi giai đoạn phát triển hoặc mỗi khu vực biểu hiện của chúng lại có sự biến đổi rất đáng kể. Để tìm hiểu những yếu tố kinh tế - vật chất đem lại hạnh phúc cho thanh niên có bị ảnh hưởng bởi tâm lý và chuẩn mực đám đông hay không nhóm nghiên cứu đưa ra câu hỏi “quan niệm về hạnh phúc thuộc lĩnh vực kinh tế vật chất là phải có nhà ở riêng, có tài sản và tiền tích lũy, có các phương tiện vật chất có giá trị như ô tô.... Vậy quan điểm của anh/chị như thế nào?”. Kết quả nghiên cứu cho thấy thanh niên cho rằng điều kiện kinh tế - vật chất rất quan trọng đối với hạnh phúc nhưng không có chuẩn mực nào để đánh giá.

“Mỗi người có quan điểm và mức độ hài lòng riêng. Không có quy định có những điều kiện vật chất gì thì mới hạnh phúc. Người giàu nghĩ rằng phải có 5 – 10 căn nhà hay tài sản có ít nhất vài chục tỷ mới đáp ứng được yêu cầu của cuộc sống, như vậy mới có hạnh phúc. Người trung bình cho rằng chỉ cần có một căn nhà nhỏ là thấy bình yên và hạnh phúc. Điều quan trọng là cảm thấy mình có ích, luôn cố gắng vươn lên trong cuộc sống” (PVS nam, 30 tuổi, mức sống khá, đã kết hôn).

Điểm đáng chú ý là mức độ không hài lòng trong yếu tố “môi trường tự nhiên”, “an toàn thực phẩm” và “tài sản và tiền tích lũy của gia đình” chiếm tỷ lệ khá cao (39,5%; 37,9% và 34,5%). Sự phát triển về mặt kinh tế kéo theo những tác động tiêu cực về môi trường, đồng thời vấn đề an toàn thực phẩm cũng là một trong những vấn đề nhức nhối của Việt Nam nói chung và các thành phố lớn nói riêng. Hiểu được những yếu tố kinh tế vật chất làm giảm hạnh phúc của thanh niên sẽ hướng nhà nước quan tâm hơn tới chính sách về môi trường và các biện pháp đảm bảo an toàn thực phẩm cho người dân.

3. Thảo luận

Đo lường hạnh phúc gia đình thông qua đời sống kinh tế, vật chất xuất phát từ thực tế rằng, để tồn tại và phát triển, gia đình và các thành viên gia đình trước hết cần phải có sức khỏe, các phương tiện tiêu dùng như lương thực, thực phẩm, quần áo, nhà ở, tiện nghi sinh hoạt... và các điều kiện để tạo ra những phương tiện sống đó như việc làm, thu nhập, cũng như hệ thống dịch vụ xã hội và môi trường sống tự nhiên...

Các tiêu chí thuộc lĩnh vực kinh tế - vật chất là tất cả những gì do con người tiếp thu, lựa chọn, sáng tạo nhằm đáp ứng các nhu cầu sinh tồn hàng ngày.

Kết quả khảo sát cho thấy, các yếu tố nhằm đảm bảo sự sống còn của gia đình như: về sức khỏe, việc làm, thu nhập, nhà ở là những yếu tố được thanh niên Hà Nội lựa chọn với tỷ lệ cao nhất để đem lại hạnh phúc. Các yếu tố kinh tế vật chất nhóm thanh niên chưa hài lòng bao gồm: môi trường tự nhiên, an toàn thực phẩm, tiền và tài sản tích lũy.

Trong văn hóa gia đình Việt Nam, hoạt động kinh tế, lao động sản xuất là cơ sở đầu tiên cho hạnh phúc gia đình. Mỗi quan hệ giữa tiền bạc, vật chất và hạnh phúc cũng được không ít nhà nghiên cứu đưa ra thảo luận. Chẳng hạn, Hoàng Tường Vân (1996) cho rằng, kinh tế tuy là cái căn bản của cuộc sống nhưng chỉ là phương tiện, không phải là mục đích của gia đình hạnh phúc. Việc kết hợp hài hòa chức năng kinh tế với các chức năng khác của gia đình mới đạt được mục tiêu gia đình hạnh phúc. Đặng Cảnh Khanh (2012) cũng nhấn mạnh: chuẩn mực cao nhất của hạnh phúc gia đình người Việt không phải là sự giàu sang mà là tình nghĩa. Người Việt yêu lao động, dẻo dai và cần cù trong lao động là để mưu cầu hạnh phúc, nhưng với họ, điều kiện vật chất chỉ là phương tiện chứ chưa bao giờ lại được đề cao như là mục đích của hạnh phúc. Như vậy, kinh tế - vật chất là một trong những yếu tố quan trọng tạo nên hạnh phúc của người dân nói chung và hạnh phúc của thanh niên nói riêng. Để có hạnh phúc ngoài kinh tế - vật chất mỗi người cần có những yếu tố khác như các yếu tố về quan hệ gia đình - xã hội và yếu tố cá nhân./.

Tài liệu tham khảo

Flett, G.L.; Besser, A.; Hewitt, P.L., 2014. Perfectionism and interpersonal orientations in depression: An analysis of validation seeking and rejection sensitivity in a community sample of young adults. *Psychiatry: Interpers. Biol. Process.* 2014, 77, 67–85.

Đặng Cảnh Khanh, 2012. Đi tìm những đặc trưng của gia đình truyền thống, trong *Nghiên cứu Gia đình và Giới thời kỳ đổi mới* Nguyễn Hữu Minh và Trần Thị Vân Anh chủ biên, Nxb KHXH, Hà Nội.

Hoàng Tường Vân, 1996. Mỗi quan hệ giữa chức năng kinh tế và hạnh phúc gia đình nông thôn, trong *Gia đình ngày nay*, Lê Thị chủ biên, Nxb KHXH, Hà Nội.

Viện Xã hội học, 2020. Kết quả nhiệm vụ nghiên cứu khoa học và công nghệ nghiên cứu xây dựng tiêu chí đánh giá gia đình hạnh phúc ở thành phố Hồ Chí Minh hiện nay. Chương trình khoa học và công nghệ cấp thành phố.